

22 483

Wijziging van het Wetboek van Strafvordering, het Wetboek van Strafrecht en enige andere wetten (getuigenbescherming)

MEMORIE VAN ANTWOORD

Ontvangen 1 oktober 1993

Voor de steun die de aan het woord zijnde leden van de fracties aan de uitgangspunten en de daaruit voortvloeiende belangenafweging in het onderhavige wetsvoorstel hebben betuigd, ben ik erkentelijk.

De in het Voorlopig Verslag gemaakte opmerkingen en gestelde vragen beantwoord ik als volgt.

De vraag van de leden van de **CDA**-fractie over de bepaling van het voorgestelde artikel 226a, tweede lid, waarin is opgenomen dat de officier van justitie, de verdachte en de getuige worden gehoord indien de rechter-commissaris overweegt ambtshalve te bevelen dat de identiteit van de getuige voor de verdachte verborgen dient te blijven, beantwoord ik positief. Ook in het geval dat de rechter-commissaris een ambtshalve bevel overweegt, dienen betrokkenen in de gelegenheid te worden gesteld hun visie op de juistheid van een dergelijk bevel aan de rechter-commissaris voor te leggen. De belangen van de getuige kunnen immers slechts in volle omvang door hemzelf worden overzien, terwijl ook de officier van justitie, gelet op de implicaties van het afleggen van een anonieme getuigenverklaring voor de bruikbaarheid als bewijsmiddel, een opvatting kan hebben over de opportuniteit van het geven van het bevel dat de identiteit van de getuige verborgen zal blijven. Het belang van de verdachte bij het rechtstreeks horen van de getuige is evident. Het is aannemelijk dat de rechter-commissaris in de meeste gevallen de vraag of de getuige kan worden erkend als een bedreigde getuige zal beoordelen op verzoek van het openbaar ministerie of de getuige, en daarna het bevel geeft als bedoeld in artikel 226a, eerste lid. Als hij evenwel meent dat er reden is voor het ambtshalve verlenen van het bevel, dan ligt in de rede dat hij eerst de betrokkenen hoort, voordat hij het bevel geeft.

De leden van de fractie van de **SGP** vroegen of aan het bevel dat een getuige op de voet van artikel 226a, eerste lid, wordt gehoord altijd een verzoek van de getuige vooraf moet gaan. De bewoordingen van het eerste lid, onder a, van dit artikel laten de mogelijkheid open dat een getuige of een ander persoon die zich zodanig bedreigd kan achten dat daarvan invloed kan uitgaan op een af te leggen verklaring. De aanwezigheid van de dreiging kan in beginsel ook zonder uitdrukkelijk verzoek

van de getuige door de officier van justitie of de rechter-commissaris worden geconstateerd. Gedacht kan worden aan de situatie waarin bij de justitiële autoriteiten veel kennis bestaat over het criminele milieu waarin de verdachte verkeert en eventuele acties die men in die kring bereid is tegen getuigen te ondernemen.

Het verschil in redactie van de zinsneden in artikel 226a, eerste lid, de verdachte of zijn raadsman» en in artikel 226a, tweede lid, «de verdachte en zijn raadsman» berust op het volgende. In het eerste lid wordt mogelijk gemaakt dat het verzoek om als bedreigde getuige te worden gehoord kan worden gedaan door de verdachte of zijn raadsman, ervan uitgaande dat de laatste een dergelijk verzoek niet zal doen zonder dat hij daartoe opdracht van zijn cliënt heeft gekregen.

In de situatie als bedoeld in het tweede lid betreft het de vraag welke mening de verdediging is toegegaan over het anoniem horen van de getuige. Daartoe is gewenst dat zowel de verdachte als diens raadsman voor de rechter-commissaris het woord kunnen voeren.

Aan de bepaling van artikel 226b, eerste lid, betreffende het schriftelijk ter kennis brengen van de officier van justitie en betekening aan de verdachte en de getuige van de beschikking over de erkenning van een getuige als bedoeld in artikel 226a, ligt ten grondslag dat betrokkenen met het oog op de toegekende beroepsmogelijkheid in artikel 226b, tweede lid, dienen te weten wat de inhoud van de beslissing van de rechter-commissaris is. In artikel 226f, eerste lid, wordt aan de rechter-commissaris opgedragen, zo veel mogelijk in overleg met de officier van justitie, maatregelen te treffen die redelijkerwijs nodig zijn om de identiteit van de getuige ten aanzien van wie een verzoek op de voet van artikel 226a in behandeling is genomen, verborgen te houden. Datzelfde geldt voor de wijze waarop de beslissing op dat verzoek is gemotiveerd (vergelijk artikel 226f, derde lid).

Door slechts te bepalen dat de beschikking alleen aan de verzoeker ter kennis wordt gebracht, wordt de verdediging in het ongewisse gelaten over de mogelijkheid om de beslissing en de gronden waarop zij rust, in hoger beroep aan de orde te stellen. De verdediging heeft belang bij het aanvechten van de juistheid van de beslissing de getuige te erkennen als een getuige bedoeld in artikel 226a, eerste lid, omdat deze erkenning impliceert dat de getuige niet meer op het onderzoek ter terechtzitting zal behoeven te verschijnen. Een van de mogelijkheden om deze doorbreking van het onmiddellijkheidsbeginsel te compenseren is het geven van de gelegenheid om een rechtsmiddel aan te wenden tegen een in de optiek van de verdediging onjuiste beslissing. Een andere waarborg is gelegen in de bepaling van artikel 226a, derde lid, dat de rechter-commissaris in beginsel verplicht is te wachten met verhoor van de bedreigde getuige, totdat op het ingestelde hoger beroep tegen de beschikking ex artikel 226a, eerste lid, is beslist.

De leden van de **CDA**-fractie stelden aan de orde dat het bevel dat een getuige anoniem wordt gehoord niet hoeft te zijn ingegeven door een directe bedreiging van die getuige, doch dat ook een andere persoon zich in de omstandigheden beschreven in artikel 226a, eerste lid onder a, zodanig bedreigd kan achten dat die dreiging voor de getuige aanleiding is om zich op de consequenties van het afleggen van zijn verklaring te bezinnen. Het zal van de aard van de geuite dreiging afhangen of de rechter-commissaris bepaalt dat het in het belang van het verborgen blijven de identiteit van de getuige is dat de verdachte of zijn raadsman niet bij het verhoor van de bedreigde getuige wordt toegelaten. Niet kan worden uitgesloten dat b.v. de verdachte van zijn aanwezigheid bij het verhoor van de getuige gebruik maakt door al dan niet verholen toespe-

lingen te maken op de mogelijkheden die een criminele organisatie heeft om geuite bedreigingen te realiseren. Voorop staat het belang dat een getuige in vrijheid kan verklaren over feiten en omstandigheden die hij heeft waargenomen, zonder dat daarop ongeoorloofde invloed wordt uitgeoefend.

In aansluiting hierop beantwoord ik de vraag van de leden van de fractie van de **PvdA** naar het nut van het aan de verdachte toekennen van de bevoegdheid om de rechter-commissaris te verzoeken een getuige anoniem te horen (artikel 226a, eerste lid). De verdachte kan er wel degelijk belang bij hebben dat een getuige die een voor hem gunstige verklaring kan afleggen, niet op de terechtzitting wordt gehoord (b.v. waarin het gaat om een kwestie tussen concurrerende criminele organisaties). Als het verzoek wordt toegewezen, wordt de getuige op de voet van artikel 226a en 226c door de rechter-commissaris gehoord. Omdat de verdachte in ieder geval op de hoogte zal zijn van de identiteit van de getuige, zal geen toepassing worden gegeven aan artikel 226d, eerste lid, zodat de officier van justitie het verhoor zal bijwonen. De verdachte zal er gelet op zijn belang de betrouwbaarheid van de getuige te benadrukken waarschijnlijk geen bezwaar tegen hebben de identiteit van de getuige aan de officier van justitie mee te delen, maar hij is daartoe niet verplicht. Het is derhalve in beginsel mogelijk dat de officier van justitie onbekend blijft met de identiteit van de getuige.

De leden van de fractie van het **CDA** vroegen of de bepaling van artikel 264 meebrengt dat de verdediging door te verzoeken dat getuigen die reeds door de rechter-commissaris op de voet van artikel 226a zijn gehoord, alsnog als getuige op de terechtzitting worden gedagvaard, de identiteit van deze getuige kan traceren.

Indien de verdediging verzoekt om het horen van een getuige die reeds door de rechter-commissaris als bedreigde getuige is gehoord, kan de officier van justitie de oproeping van deze getuige weigeren. Daarbij moet ervan worden uitgegaan dat de verdachte niet op de hoogte is van de identiteit van de getuige, omdat deze voor hem verborgen is gebleven. Derhalve is hij niet in staat om, ingevolge artikel 263, tweede lid, de personalia van de betrokken getuige op te geven. In het geval dat de verdachte volstaat met het geven van een aanduiding van de getuige die hij wil horen, kan de officier van justitie meedelen dat hij de oproeping weigert omdat de getuige een bedreigde getuige is.

In het voorgestelde artikel 342, tweede lid, onder b, is als voorwaarde voor het gebruik van de anonieme getuigenverklaring als wettig bewijsmiddel naast een formeel criterium van een strafbaar feit waarvoor voorlopige hechtenis moet zijn toegelaten, een materieel criterium opgenomen. Aan dit criterium is voldaan als er sprake is van een ernstige inbreuk op de rechtsorde, die bestaat in hetzij de aard van het feit, hetzij het georganiseerd verband waarbinnen het is begaan, of de samenhang met andere door de verdachte begane misdrijven.

De leden van de fractie van de **PvdA** vroegen of in de memorie van toelichting (nr. 22 483, nr. 3, blz. 32) bij de aard van de delicten terzake waarvan een anonieme getuigenverklaring zou kunnen worden gebezigd een limitatieve opsomming was gegeven. Dit is niet het geval. De toevoeging van het criterium van de ernstige inbreuk op de rechtsorde is voorgesteld teneinde in combinatie met het formele criterium de rechter zich rekenschap te laten geven van de vraag of het gebruik van een dergelijke verklaring strikt noodzakelijk is voor het bewijs van het telastegelegde feit. De bedoeling is immers dat het gebruik van deze verklaringen beperkt wordt tot de ernstige gevallen, zonder welke geen bewezenverklaring zou kunnen volgen. De ernst van die inbreuk op de rechtsorde kan uit de enkele aard van het feit blijken, maar ook uit het

georganiseerd verband waarbinnen het is gepleegd. Daarbij valt te denken aan de wijze waarop bij het delict vrouwenhandel vrouwen in een afhankelijkheidssituatie zijn gebracht door het systematisch uitoefenen van dwang (inleveren paspoorten, invorderen van hoge betalingen in verband met vermeende schulden, mishandeling, verbieden van contacten met de buitenwereld). Voor zover deze dwang niet zelf door de verdachte is uitgeoefend, maar wel geïnitieerd, of indien hij deel uitmaakt van een grotere organisatie, waarvan een zelfstandige vervolging op grond van artikel 140 Wetboek van Strafrecht niet aan de orde is, zijn er omstandigheden, waaronder aan het genoemde criterium kan zijn voldaan. Gelet op de grote diversiteit van de omstandigheden waarin delicten worden gepleegd, is het niet wel mogelijk nu reeds over te gaan tot een nadere precisering.

De vraag van de leden van de **SGP**-fractie die vroegen waarom met een enkel formeel criterium, waarbij wordt aangegeven voor welke delicten de regeling kan gelden, niet kan worden volstaan, heb ik met het voorgaande eveneens beantwoord.

De leden van de fractie van de **PvdA** maakten voorts nog drie opmerkingen van redactionele aard. Ten aanzien van de eerste merk ik op dat ik met deze leden van mening ben dat de bestaande redactie van artikel 295 verbetering behoeft; dit geldt ook voor de voorgestelde aanvulling daarvan. Daartoe is reeds bij Koninklijke Boodschap van 23 juli 1993 een wetsvoorstel dat een wijziging met deze strekking behelst, ingediend (herziening van het gerechtelijk vooronderzoek, 23 251). Indien het onderhavige wetsvoorstel wordt aanvaard, zal bij nota van wijziging de tekst van artikel 295 worden aangevuld.

De tweede opmerking heeft betrekking op een verschrijving, die evenwel gelet op de kennelijke bedoeling van de wijziging bij de inwerkingtreding niet tot misverstand kan en behoeft te leiden.

De derde opmerking is eveneens terecht; ik ben voornemens deze aanvulling bij gelegenheid van een op korte termijn in de dienen verzaamwetsvoorstel in te voegen.

Ik ben van mening dat het aanbrengen van deze tekstuele correcties geen belemmering oplevert voor de inwerkingtreding van het onderhavige wetsvoorstel, te meer daar het wijzigingen betreft van tekstuele en niet inhoudelijke aard, die aan een goed begrip van de regeling niet in de weg staan.

De leden van de fractie van de **SGP** betreurden dat er geen feitelijk overzicht bestaat van de aard en de omvang van het probleem van de bedreigde getuige in Nederland. Op de redenen waarom zo'n overzicht ontbreekt, ben ik uitvoerig ingegaan bij gelegenheid van de mondelinge behandeling van dit wetsvoorstel in de Tweede Kamer. In dat kader heb ik een rapportage toegezegd waaruit te gelegener tijd zal blijken met welke frequentie van deze regeling gebruik is gemaakt terzake van welke misdrijven. Daarvoor is een registratiesysteem benodigd, over de opzet waarvan ik nog dit jaar zal berichten (zie Handelingen TK 775614, 10 juni 1993).

Het wetsvoorstel zelf biedt geen soelaas voor getuigen, wier identiteit bij de verdachte bekend is – zoals terecht is opgemerkt door de leden van de fractie van de **SGP** –, maar het staat ter beoordeling van de rechter of het verzoek van de verdachte om een getuige op de terechtzitting te horen moet worden toegewezen. Daarbij is als overweging door de Hoge Raad geaccepteerd dat het voor de getuige onverdraaglijk zou zijn ter terechtzitting omtrent de zaak van de verdachte te worden gehoord en te worden blootgesteld aan ondervraging door of namens hem (HR 25-5-1992, NJ 1992, 680). De Commissie herijking Wetboek van Strafvordering (de commissie Moons) heeft in haar rapport Recht in

vorm, aangeboden in juni 1993, voorgesteld om artikel 280 aan te vullen met een soortgelijke voorziening. De rechtbank kan bij met redenen omklede beschikking van de oproeping van een niet verschenen getuige afzien als «het gegronde vermoeden bestaat dat de gezondheidstoestand van de getuige door het afleggen van een verklaring ter terechtzitting ernstig in gevaar wordt gebracht». Ik onderschrijf dit voorstel.

De leden van deze fractie vroegen voorts naar de reden waarom in artikel 344a niet als afzonderlijke eis was gesteld dat er ook bij gebruik van verklaringen van bedreigde getuigen sprake moet zijn van substantieel ander bewijs uit niet-anonieme bron. Deze aanvullende eis wordt wel gesteld in het voorgestelde artikel 344, derde lid, ten aanzien van het gebruik van schriftelijke bescheiden houdende verklaringen van personen wier identiteit niet blijkt. Het verschil vloeit voort uit de bijzondere procedure die voor het verhoor van de bedreigde getuige is gecreëerd en waarin voldoende compensatie wordt geboden voor een mogelijke inbreuk op het recht van de verdachte om de getuige vragen te (doen) stellen. De verklaring die is verkregen met inachtneming van de procedure van art. 226c-f kan via de weg van artikel 295 (als ware zij op de terechtzitting afgelegd) wel degelijk op substantiële wijze aan het bewijs van het telastegelegde feit bijdragen.

De Minister van Justitie,
E. M. H. Hirsch Ballin